

in še celo ti imajo nekatera nomina agentis na -avac, n. pr. skakavac. Ogrski Slovenci imajo -avec. Včasih bi -alec utegnil biti pravilen, n. pr. tkalec, a to je edini slučaj, kolikor se spominjam. Obliko -avec potrjuje staroslovensčina, ki pravi davec, ne dalec. Katera oblika bo zmagala, vprašate? Nekoč sva se prepirala z rajnim Levstikom pred šenklavsko cerkvijo, ali naj pišemo -avec ali -alec; slednjič je zamahnil na svoj odločni način in zaklical: „Nič! Jaz bom pisal -alec!“ Tudi meni se danes zdi, da bo -alec močnejši. Kaj hočete contra torrentem? Usus tyrannus! Da, pritrdim Vam, da bi Levčev pravopis lahko postal pod-

MAKS PLETERŠNIK

laga enotnega in šolskoobveznega pravopisa. Pa bo težko. Ko bi se Levec le ne bil doteknil izgovarjave, ki v pravopisu niti ne spada in je vzbudila toliko nepotrebne hrupa! Toda mi Slovenci smo jezikosloven narod, slovničarjenje nam je prešlo v meso in kri. A marsikaj se bo vendar izravnalo samoposebi.“

Ko smo se poslovili in izrazili upanje, da bomo praznovali tudi osemdesetletnico, se je gospod profesor nasmešnil, mirno zamahnil z roko ter dejal: „Bog ne daj!“ — Mi iz vsega srca želimo, da bi se mu ta želja ne izpolnila in da bi mu še večkrat mogli vdano čestitati, kot mu čestitamo danes.

I. C.

Jubilejna umetniška razstava.

Osemdeset let slovenske upodablajoče umetnosti naj bi prikazala razstava v Jakopičevem paviljonu. Čudno je to: pri nas je g. Jakopič zbral in uredil zgodovino slikarstva, preden smo imeli napisan količakaj točen in obširen obris našega slikarskega razvoja. Šele v najnovjšem času smo dobili nekaj temeljitejših znanstveno zanesljivih monografij iz umetnostne zgodovine, drugi viri tečejo jako skopo. Energičen umetnik pa je segel dalje, kot je njegova dolžnost, si zbral material, ki bo znatno oprl tudi znanstvenika. To je nekoliko nenavadno, a dokazuje, da je stremljenje g. Jako-

piča popolnoma resno in realno. On ni le sezidal slovenski upodablajoči umetnosti razstavnega paviljona, ki je skromen, a je nujen pogoj umetnostnega razvoja, ter zbral okrog svoje osebe strokovno neorganiziranih umetnikov, temveč prevzel tudi težko delo, da poišče in uredi v retrospektivno razstavo razstresene slike zadnjih osemdeset let. Zato zasluži toplo in iskreno zahvalo. —

Precej tesno omejeni paviljon je za to razstavo okusno prirejen in kolikor mogoče dobro porabljen. Kljub velikemu številu slik se stene ne vidijo preobtežene; zlasti glavna dvorana učinkuje zelo mirno, dasi reprezentira z nekaterimi izjemami precej natančno ves razvoj od Langusa do Ažbeta. V tem in po sosednjih manjših prostorih so razvrščene — manj pregledno, kot bi bilo želeli, toda po krivdi prostora in materiala, ne urejevalca — različne slikarske šole. Najprej Lajterjevi učenci, dekadenti dekadentne umetnosti baroka. Med temi si je priboril največ imena Langus, zadnji baročni slikar Kranjske, ki je postal novo, a manj sijajno žarišče slovenskega slikarstva; njegova šola in zlasti on sam sta na razstavi krepko zastopana. Poleg Langusove šole in neuplivano od njega gre dekorativno in zgodovinsko slikarstvo, ki ga zastopata zlasti von Kurz-Goldenstein in pl. Künl. — Novi, živi čas se pa začel je z Janezom Wolfom (1825—1884), ki se je, opojen od romantičnih teženj (prim. Steskov članek lanskega „Dom in Sveta“), vrgel z vso silo in vsem upanjem svoje temperamentne narave na delo. Njegovo delo je važno že samoposebi, a pomembno je zlasti zaradi krepkega impulza, ki ga je dobilo od njega slovensko slikarstvo, zaradi vzgoje mlajšega naraščaja. Wolf je — seveda — na razstavi slabo zastopan, a vendar primeroma dobro karakteriziran, ker je gospod Jakopič nabral vse gradivo, v kolikor mu je bilo dostopno. Neposredno pod njegovim vplivom sta bila obadva brata Šubica, zlasti Janez, ki je romantik v slednji svoji misli in v vsaki sliki. V Juriju že ni več romantiške čistokrvnosti, realistična doba se je urno bližala. (Izredna zasluga gospoda Jakopiča je, da je zbral nekaj — ne vseh? — slik Jožefa Petkovška, ki je izredno zanimiva prikazen ob početku našega realizma kakor po svoji tehniki, tako tudi po svoji umetnostni tendenci. Petkovšek bi na vsak način zaslužil življenjepisca in kritika. Natančneje o njem govoriti nam tu ni mogoče, kakor nam je tudi sicer prostor zelo omejen.)

Prvotna romantika je bila po svoji formi še klacistična, toda v njej je živelo seme moderne umetnosti. Impresionizem (ki je postavil načelo, da mora slika predstavljati splošni vtis predmeta, ne posameznosti, ki jih je zaznati šele pri natančnejšem opažanju) in plenerizem (ki je zavrgel umetno razsvetljavo atelieja ter se zatekel k svobodni luči neba) sta se čisto logično razvila iz romantičnega poudarjanja osebnega čustvovanja. Začetnik naše moderne šole je Ažbe, ki ima na razstavi več manjših slik, deloma še iz realistične dobe, ter veliko „Pevsko vajo“, ki že rešuje nove naloge.

In sedaj naši najmlajši, še živeči! Teh je na razstavi odločno premalo. Morali bi biti krepkeje poudarjeni, da bi bilo primerjanje lažje in zanimivejše. R. Jakopič je razstavil veliko — še ne popolnoma dodelano — oljnato sliko. Jakopič je v našem slikarstvu to, kar je Ivan Cankar v slovu. Kakor bi Ivan Cankar žrtvoval resničnost in doslednost za lepo besedo in zvoneč stavek, tako je Jakopiču ubranost barev vrhovni zakon, kateremu se mora vse drugo umekniti. In v barvi je resnično mojster; spretnejšega kolorista od njega nimamo. — Jama ima več manjših slik, ki bodo med modernimi občinstvu najbolj ugajale. Dasi ni to niti oddaleč zanesljiv kriterij lepote, se mora reči, da je Jama poleg Ja-

kopiča gotovo najbolj izobražen in najnaprednejši. — Grohar (več pokrajin) se nam zdi nekoliko zastarel. Impresionizem ni več bojna struja, temveč zmagalec, ki mirno in dostojanstveno sklepa bilanco bojnih let. — Strnen je razstavil samo svojo „Ljubljano“, ki je znana in lepa. — P. Žmitek je v vseh svojih — tu razstavljenih slikah — nekam soparen in meglen, dasi izrazit; zapelje ga včasih preodločno poudarjanje neodvisne osebnosti, kot je zapeljalo Carriera v isto strugo. — Vavpotič je razstavil manjše stvari; od njega bi želeli večjih del. „Semenj“ je prav dober, tudi umetna, lažniva razsvetljava „V cirkusu“ ni slabo zadeta. Naga ženska v spalnici je brutalna v vsakem oziru. — Nemeč Mysz je gotovo močna slikarska osebnost. — Stöhr je razstavil slabše slike, kot jih kaže sicer. „Adam in Eva, smert in hudic“ prehaja vsled težnje po preprostosti v ploskovitost, k čemur močno pripomore tudi slaba razsvetljava.

Med slikarji sta še zastopana obadva Magoliča, dalje Šantel, Škof, Zupan, gdč. Zupanc, Gustinčič. Berneker je zopet razstavil svojo lepo „Dramo“, Bizjak je izdelal cesarjevo poprsje v glavni dvorani. Čedna je Cigojeva intarcija.

Razstava je slabše obiskana, kot smo pričakovali.

Izidor Cankar.

Drobtinica o Valentinu Vodniku.

Profesor Alojzij Sodnik me je opozoril na čudno zveženo manuproprijo Valentina Vodnika, s katero se je podpisaval kot kaplan v Koprivniku, in izrekel domnevo, ki jo je njemu povedal kaplan Fr. Ks. Steržaj v Koprivniku (Bohinj), češ da je v tem podpisu skrita beseda „Iliria“. Prijazno mi je postregel s fotografijo tega podpisa iz koprivniške krstne knjige, ki mu jo je dal na razpolago g. Steržaj. — Obema srčna hvala. —

Vodniku je bila podeljena, kakor znano, 4. oktobra 1792. „Kaplaney oder Kuratie Goriusch zu Patronatswegen“¹. V divnem Bohinju je pozimi dolgčas, ker leži Koprivnik oddaljen v hribih. Prvi čas — Vodnik je šel takoj v Koprivnik — gotovo ni imel kam dati prostega časa in dolgih zimskih večerov; zato je verjetno, da se je s to manuproprijo malo igral, posebno ker je bila navada tedanje dobe, da se je skrivalo v manuproprije reke ali imena. — V vsej krstni knjigi so vsi podpisi enaki in segajo od l. 1793. do 11. maja 1796. Na čelu knjige je napisan saljiv, pristno Vodnikov moto „Sexto Maii erectus fui atque per baptizantes indicari volui. 1793“. Ker niso podpisi, pisani z gosjim peresom, vsi enako čisti in ostri, se je izbral najjasnejši za sliko in ta je iz leta 1794. „27. februarja ob 9. zvečer“, kot je pristavljeno. Tudi ta pristavek kaže na to, da Vodniku ni manjkalo časa. V cerkvi je imel malo dela, zato mu je dobro služilo vsako razvedrilo. „Kamenje poznati sem se vadih 1793.“ piše v avtobiografiji.

Da bi Vodnik že tedaj imel kakršnekoli „ilirske ideje“, se mi ne zdi verjetno, saj je znano, da je „Ilirija oživljena“ izšla prvič v njegovi slovnici l. 1811. iz spontanega navdušenja za Francoze. Če bi se pa dalo dokazati, da je ta v podpisu skrita „Iliria“ kaj več kot igračkanje, bi pa bila to važna točka v Vodnikovem življenjepisu, ker bi potem Vodnik mislil na „Ilirio“ že za časa, ko se nikomur niti sanjalo ni, da ustanove Francozi res kdaj Ilirijo. In ravno ta Ilirija bi bila za Vodnika usodepolna, ker ga niti „Ilirija poveljučana“ ob restituciji avstrijske vlade ni mogla rešiti disciplinacije.

¹ Lj. Zv. IX., 396.

— Če bi ta „Iliria“ bila dokazana „ideja“, bi bilo ilirsko stremljenje njegov življenjski motiv in njegova poguba. Ker bo pa to pač težko, ostanimo pri domnevi, da se gre za igračkanje, saj vemo, da se je celo Prešeren rad poigral, ko je v „Pevcu“ vseh petero samoglasnikov v zaporednih kiticah porabil kot moške rime! Tudi Petrarkovo igranje z imeni — ni neznano.

Nikakor se ne da tajiti, da ni v podpisu izrecno napisano „Iliria“. — To ni filološko brskanje in ne iskanje prahu, ker bi čisto jasnega apendiksa „ia“ ne mogli drugače razlagati in ker malega „r“ pred pravo manuproprijo v sredi ne moremo tajiti. Tudi veliki „I“ in „l“ sta jasna.

Priobčil sem to drobtinico, ker se mi je zdela zanimiva. Morda pregleda ta ali oni Vodnikove podpise iz let pred 1793. in po 1796., ko je prišel 23. junija za kaplana v Ljubljano. Ako se je podpisaval Vodnik tudi že v Ribnici tako (in na edinem delu, ki je iz te dobe ohranjeno¹ — neka pridiga — je podpisan „Valentinus Vodnik, Cooperator in Reifnitz“, potem seveda odpade moja domneva o Vodnikovem pesniškem igračkanju.

Adolf Robida.

Svetovno slovstvo.

Iz svetovnega slovstva bomo priobčevali vsak mesec lapidarne, informativno-kritične preglede najfenomenalnijših pojavov na literarnem in znanstvenem polju. Ti pregledi so ekscerpti ekscerpta in nudijo izmed najvažnejšega najvažnejše.

* * *

Nemci. Najboljša zbirka balad zadnjih let je Börries v. Münchhausen „Die Balladen und ritterliche Lieder“. Lahko izražanje je združeno s pristno poezijo v narodnem tonu. — Benzmannova „Evangelienharmonie“ obravnava biblične motive z modernega vidika. Večkrat se oddalji od katoličanstva, včasih pa zadene pravo. Benzmann je pesnik; kadar je refleksiven, tedaj je mojster. — O Fuldovem igrokazu „Herr und Diener“ so sodbe ločene. Igra je pravljčno-simbolična, ima bogato dejanje in tendenco po konstitucionalnem sistemu vladavine. — Nobelovo nagrado za literaturo je dobil kot prvi Nemeč Paul Heyse. — Buchmann razpleta v „Helden und Mächte des romantischen Kunstmärchens“ motive in snovi romantičnih pravljic in je poleg 232. zvezka zbirke „Aus Natur u. Geisteswelt“ in slavne Haymove knjige najvažnejši spis o romantiki. — V „Sozialistische Monatshefte“ (1910. 21) piše o bodočnosti nemškega slovstva Schlaf: „... Haben wir einen Erlöser zu erwarten...“, so darf ihn Europa nur aus dem Volk hervor erhoffen und aus den Volkskreisen, die dem gesunden, großen, lebendigen, religiösen Wert moderner Arbeit am nächsten stehen und selbst wirken.“ — Otto Haus er je izdal v bibliografičnem institutu „Weltgeschichte der Literatur I. II.“ v kateri tudi Slovincem posveča par strani (Glej „Slovenec“ XXXVIII, 217.), ki pa ne pričajo baš pisatelju v prilog. Delo je bolj žurnalistično, kot znanstveno.

Italijani. Fogazzarov novi roman „Leila“ je odkritosrčen, a literarno dostojanstven „mea culpa“ modernista za

¹ Arhiv f. slav. Phil. XXIII., 391.